

מגפת הקורונה וההבטחה המודרנית

מאת אלוף (מיל') גרשון הכהן

מבט מבס"א מס' 1,504, 25 במרץ 2020

תקציר: כשהביע ראש הממשלה בנימין נתניהו תקווה (בראיון עם דנה וייס ב-21.3) לסיום משבר הקורונה ואמר כי "כולם צריכים להתפלל לבורא עולם", קטעה אותו המראיינת במילים הבאות: "בעזרת מכוון ויצמן... בית המקדש המודרני של הציונות נמצא במכוון ויצמן". בחילופי דברים אלה נעוץ היסוד להבנת משבר הקורונה כטלטלה לתקוות האדם המודרני: בחשיפת הפער שבין הבטחת המדינה המודרנית להתנהלות יעילה תוך ראיית הנולד אף נוכח איומים קשים לבין האקראיות וההפתעה המותירות לעיתים את המודרניות שבמדינות חסרות אוניס.

מראשיתה נוסדה המדינה המודרנית על בשורת המדע ותבונות האדם כמסילה לעתיד יציב ובטוח. כתיאורו של הסוציולוג הצרפתי ברונו לאטור את העידן המודרני: "חוקי הטבע אפשרו לנאורות הראשונה להרוס עד היסוד את יומרותיהן חסרות הבסיס של הדעות הקדומות האנושיות... כל מחשבות העבר נעשו אוויליות או משוערות... בא שחר זוהר". בדומה ראה תאודור הרצל לנגד עיניו מדינה מודרנית שבה מהווה הידע המדעי את התשתית לניהולה המוצלח. כפי שכתב בספרו **מדינת היהודים**: "ליסוד מדינת היהודים כפי אשר אראה לי **דרושים תנאים מדעיים ברוח העת החדשה**. לו מוטל עלינו היום לצאת ממצרים, לא כאבותינו התמימים היינו יוצאים (שלפתע לא מצאו מים לשתות). בראשונה נחקור לדעת את מספר היוצאים וכוחם" (ההדגשה במקור).

זוהי תמצית ההבטחה ליציבות, שגשוג וביטחון בחסדי המדע ותבונות האדם. אם בכל זאת יצא דבר מה מכלל שליטה, הרי שאין זה חלילה - על פי דת התבונה - מפני יומרת יתר של ההבטחה אלא משום שמישהו כנראה התרשל, לא ביצע כיאות את משימתו, לא פנה בזמן למומחה המתאים - תופעה המכונה בלשון זמננו "מחדל" המחייב חקירה ובדיקה.

בספרו **המרחב הביקורתי** תאר הפילוסוף הצרפתי פול וירליו בהרחבה את חתירתה של החשיבה הרציונלית-מדעית להשגת שליטה בעולם התופעות במגמה לשלוט גם בבלתי ניתן לשליטה. ואולם ההליכה-שבי אחר ההבטחה הגדולה של הטכנולוגיה והמדע עתידה לדעתו להביא ל"תאונה אינטגרלית" שלא רק תשנה את התפיסה האנושית לגבי הטכנולוגיה אלא שהיא אף עלולה להביא לקיצו של "הפרויקט המודרני".

כמובן שווירליו לא ייחל ל"תאונה" מעין זו אלא התריע מפניה: כגודל ההבטחה כן עומק המשבר. ואכן, ציפיותיו של האדם המודרני מהמדע ומהמדינה מוצאות עצמן נחבטות שוב ושוב מול המציאות המתריסה, והפעם לפנינו לא סתם "תאונה גלובלית".

בעיתות מצוקת-קיצון אלה מיבחנה של הנהגת המדינה נמצא בראש וראשונה ביכולתה להתנהל נכון בעין הסערה תוך נקיטה בהחלטות ופעולות נמרצות המתאימות באופן ייחודי לשעת החירום מול ההתהוות האסונית המתרחשת במלוא ממדיה. וכאן, בין היתר, נעוצה בעייתה ההתנהלותית של המדינה המודרנית. שכן ברגע שכבר התרחשה התאונה הגדולה, היא מתקשה בהתמודדות עמה בשל כבלים נוהליים וחוקיים שונים; בשל אילוצים בירוקרטיים וארגוניים; בשל התניות קוגניטיביות מובנות; בשל אי הבנת האירוע בהיותו חסר תקדים; ובשל ניסיון לשלוט באופן ריכוזי בהתרחשות שלא ברור אם היא בכלל ניתנת לשליטה.

חרטומי מצרים, מובילי המדע באותם ימים, ידעו להכיר במכות מצרים: "אצבע אלוהים היא". הענווה הנדרשת במצבי משבר קיצוניים מעין אלה אינה רק בין אדם לאלוהיו אלא אף בין האדם לכוחות הטבע. וכאן מתחילה הדרך להתמודדות עם האירוע: בהכרה כי לא הכול נתון לשליטת האדם. אנשי המדע הגדולים יודעים עד כמה אף הדרך המדעית נדרשת לענווה עמוקה ולציפייה לישועה מבורא עולם.

המאמר התפרסם בגיליון אפריל של ליברל.

** אלוף (מיל') גרשון הכהן הוא עמית מחקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. שירת בצה"ל במשך ארבעים ושתיים שנים. פיקד על חיילים בקרבות מול מצרים וסוריה. לשעבר מפקד גיס ומפקד המכללות הצבאיות.*